

Övgünün Gücü

Vayeşev 5781

Reuven, olabilecekken hiç olamayan liderdir. Yaakov'un ilk doğan oğluydu. Yaakov ölüm döşegindeyken onun hakkında şöyle demişti: "Reuven, sen benim ilk doğan oğlumsun, kuvvetimsin, gücümün ilk işaretisin, onurda üstün, güçte üstün" (Bereşit 49:3). Bu, fiziksel mevcudiyet ve amir bir duruşa işaret eden, etkileyici bir takdir ifadesidir.

Daha dikkat çekici olan nokta, ilk yıllarında Reuven'in, istikrarlı bir şekilde Yaakov'un çocukları arasında ahlaki yönden en duyarlı oğul olarak göze çarpıyor olduğuydu. Lea'nın oğluydu ve annesinin Yaakov'un gözde eşi olmaması nedeniyle duyduğu hüsrana kuvvetli bir şekilde hissetmekteydi. İşte, bir çocukken Reuven'le ilgili ilk anlatım şöyledir:

Buğday hasadı döneminde Reuven kırlara çıktı ve bazı adamotu bitkileri bularak onları annesi Lea'ya getirdi. (Bereşit 30:14)

Adamotunun afrodizyak etkiye sahip olduğu düşünülürdü. Reuven bunu biliyordu ve aklına hemen annesi gelmişti. Bu dokunaklı bir jestti, ama ters tepmişti; çünkü Reuven bunları, Rahel'in de bulunduğu bir ortamda Lea'ya vermiş ve istemeden aralarında bir tartışmaya yol açmıştı.

İçinde Reuven'i gördüğümüz bir sonraki olay ise çok daha sıkıntılıdır:

Rahel öldü ve Efrat, yani Bet Lehem yolu üzerinde gömüldü... Yisrael o bölgede yaşarken, Reuven gitti ve babasının cariyesi Bila ile yattı [*vayişkav*]... (Bereşit 35:19-22)

Düz anlamıyla anlaşıldığı takdirde bu çok ağır bir günah anlamına gelirdi. İnsanın kendi babasının cariyesiyle yatması yalnızca cinsel bir suç değil, aynı zamanda affedilemez bir

ihanet ve hıyanet hareketidir. Tanah'ın daha ileri bir kısmında Avşalom, babası David'e baş kaldırıp, kral olarak onun yerini almaya karar verdiğinde, Ahitofel ona şu tavsiyeyi vermişti:

“Babanın, sarayla ilgilenmeleri için bırakmış olduğu cariyeleriyle yat. O zaman tüm Yisrael, kendini babanın gözünde tiksindirici hale getirdiğini duyacak ve beraberindeki herkesin elleri daha kararlı hale gelecektir.” (Şemuel II 16:21).

Hahamlarımıza göre, Reuven hakkındaki metnin düz anlamıyla anlaşılmaması gerekir.¹ Rahel öldükten sonra Yaakov, kendi yatağını, Rahel'in cariyesi olan Bila'nın çadırına taşımıştı. Reuven bu davranışın, kendi annesine yönelik kabul edilemez bir hakaret olduğu duygusuna kapılmıştı. Lea için, Yaakov'un, kız kardeşini daha çok seviyor olduğu gerçeğine dayanmak yeteri kadar zordu. Ama şimdi, Yaakov'un, Rahel'in cariyesini bile kendisine tercih ettiğini keşfetmeye katlanamayacaktı. Bu nedenle Reuven, Yaakov'un yatağını Bila'nın çadırından Lea'ninkine taşımıştı. Böylece *vayışkav* fiili “onunla yattı” değil, “yatma düzenini değiştirdi” şeklinde çevrilmelidir.

Ancak bu noktada metin ilginç bir şey yapmaktadır: “Reuven gitti ve babasının cariyesi Bila ile yattı [veya onun yatma düzenini değiştirdi]; ve Yisrael bunu duydu...” demektedir ve sonra, *cümlenin ortasında bir paragraf değişikliğine* işaret etmektedir. Cümle sıradaki paragrafta “Yaakov'un on iki oğlu vardı” sözleriyle sona ermektedir. Bu gerçekten de çok alışılmadık bir durumdur. Duyulabilir bir sessizlik atmosferi yaratmaktadır. Yaakov ve Reuven arasındaki iletişim tamamen kopmuştur. Eğer Hahamlarımız yorumlarında haklı iseler, o zaman bu, tüm Bereşit kitabı içindeki en büyük trajedilerden biridir. Yaakov açıkça, Reuven'in, cariyesi Bila ile yattığına inanıyordu. Ölüm döşegindeyken onu bu nedenle lanetlemişti:

Su gibi kararsız; üstün olmayacaksın, çünkü babanın yatağına çıktın, benim döşөгime, ve onu kirlettin. (Bereşit 49:4)

Ama işte, Hahamlarımıza göre bu hiç olmamıştır. Şayet Yaakov, Reuven'le konuşmaya gönüllü olsaydı, hakikati keşfedecekti; fakat Yaakov, açık, samimi iletişimden yoksun bir ailede yetişmişti (birkaç hafta önce Toledot *peraşasıyla* ilgili tartışmamızda gördüğümüz gibi). Dolayısıyla, uzun yıllar boyunca Reuven, işlemediği bir suç nedeniyle babasının şüphesi altındaydı – sırf annesinin duygularına önem verdiği için.

Bu da bizi Reuven'in yaşamındaki üçüncü olaya getirmektedir ki bu hepsi içinde en trajik olanıdır. Yaakov, sevgili Rahel'inin oğlu Yosef'e yakındı ve diğer kardeşler bunu biliyordu. Yosef'e, görülebilir bir iltimas simgesi – görkemli bir şekilde işlenmiş bir manto veya pelerin – verdiği zaman, kardeşler daha da içlerlemişlerdi. Yosef, ailenin geri kalanının kendi huzurunda eğildiğine dair rüyalar görmeye başlayınca, kardeşlerin husumeti kaynama noktasına ulaştı. Evden uzakta sürüleri güderken, uzaktan Yosef'in geldiğini gördüler ve

¹ Bkz. Şabat 55a-b

nefretleri onları, Yosef'i hemen orada öldürme kararını almaya sevk etti. Buna sadece Reuven karşı çıktı:

Reuven buyu duyunca, onu [Yosef'i] onların ellerinden kurtarmaya çalıştı. “Can almayalım” dedi. “Kan dökmeyin. Onu burada, bozkırdaki şu çukura atın, ama ona elinizi uzatmayın.” Reuven bunu, onu onlardan kurtarıp babasına geri götürmek için söylemişti. (Bereşit 37:21-22)

Reuven'in planı basitti. Kardeşlerini, Yosef'i öldürmeyip, bir çukurun içinde açlıktan ölüme terk etmeye ikna etmişti. Daha sonra kardeşleri yola devam edince geri dönüp onu kurtarmaya niyetliydi. Ne var ki geri döndüğünde Yosef artık orada değildi. Köle olarak satılmıştı. Reuven yıkılmıştı.

Reuven üç kez yardım etmek istemiş, ama her seferinde iyi niyetine rağmen gayretleri başarısızlığa uğramıştı. Lea ile Rahel arasındaki kayda geçmiş tek tartışmadan o sorumluydu. Babası yanlış yere ondan çok ağır bir günah nedeniyle şüphe ediyordu ve ölüm döşeginde onu lanetlemişti. Yosef'i kurtarmakta başarısız olmuştu. Reuven yapılanların doğru olmadığı zamanları görebiliyor ve iyi yönde değişimler gerçekleştirmek amacıyla hareket etmeye çalışıyordu, ama her nasılsa, arzu edilen sonucu elde etmek için gereken basiret, özgüven veya cesareten yoksundu. Lea'ya adamotlarını vermeden önce onunla yalnız kalacağı bir zamanı beklemesi gerekirdi. Babasının yatak düzeni hakkında ona doğrudan sitem etmesi gerekirdi. Yosef'i fiziksel olarak sağ salim eve geri götürmesi gerekirdi.

Acaba Reuven'i bu güvenden yoksun bırakan ne olmuştu? Tora bize etkili ve hataya yer bırakmayan bir ipucu vermektedir. Lea'nın (ve Yaakov'un) ilk iki çocuklarının doğumunu tarif eden şu pasuklara kulak verin:

A-Şem Lea'nın sevilmediğini gördüğünde onun hamile kalmasını sağladı, ama Rahel çocuksuz kaldı. Lea hamile kaldı ve bir oğul doğurdu. [Lea] ona Reuven adını verdi, “A-Şem benim içler acısı halimi gördüğü için [bu ismi veriyorum]. Şüphesiz, kocam beni şimdi sevecektir” dedi. Tekrar hamile kaldı ve bir oğul doğurunca “A-Şem benim sevilmediğimi duyduğu için bana bunu da verdi” dedi. Böylece [Lea] ona Şimon adını verdi. (Bereşit 29:32-33)

Her iki seferde de, çocuğa ismini veren, Yaakov değil, Lea olmuştur – ve her iki isim de Yaakov'a, kendisini fark etmesi ve sevmesi için yalvaran birer çığlık niteliğindedir. Yaakov Lea'yı kendisi için olmasa da, en azından ona çocuklar verdiği için sevmeliydi. Görünen o ki Yaakov dikkatini buna vermemişti.

Reuven, olduğu kişi olmuştu, çünkü – metin bunu ima ediyor görünmektedir – babasının dikkati başka bir yerdeydi; dikkatini ne Lea'ya ne de onun oğullarına veriyordu (metnin ta kendisi “A-Şem, Lea'nın sevilmediğini gördü” demektedir). Reuven bunu

biliyordu ve bir yandan annesinin utancını, diğer yandan da babasının gözle görülür ilgisizliğini yoğun bir şekilde hissediyordu.

Bir insan eğer liderlik edecekse, teşvike ihtiyacı vardır. Tereddütlü Reuven'i, babası tarafından sevilen ve onun gözdesi olan özgüvenli – hatta aşırı özgüvenli – Yosef'le kıyaslamak çarpıcıdır. Eğer çocuklarımızın, eylem gerektiren bir durumda eyleme geçecek güvene sahip olmalarını istiyorsak, o zaman onlara güç vermemiz, onları teşvik etmemiz ve övmemiz gerekir.

Pirke Avot'ta büyüleyici bir Mişna vardır:

Raban Yohanan ben Zakay'ın (önde gelen) beş öğrencisi vardı: Rabi Eliezer ben Urkenos, Rabi Yeoşua ben Hananya, Rabi Yose A-Koen, Rabi Şimon ben Netanel ve Rabi Elazar ben Arah. Onlara yönelik övgülerini sayardı: Rabi Eliezer ben Urkenos – tek damla kaybetmeyen iyi sıvanmış bir sarnıçtır. Rabi Yeoşua ben Hananya – ne mutlu onu doğurana. Rabi Yose A-Koen – bir *hasiddir*. Rabi Şimon ben Netanel – gınahtan korkan biridir. Rabi Elazar ben Arah – coşkun bir pınardır. (Mişna Avot 2:10-11)

Acaba, bize kalıcı hakikatleri öğretmeyi amaçlayan Mişna neden bize, Raban Yohanan ben Zakay'ın öğrencileri hakkındaki önemsiz görünen bu anlatımı ve onun bu öğrencilerini nasıl övdüğünü aktarmaktadır? Kanımca bunun cevabı, Mişna'nın bize, nasıl öğrenci yetiştirileceğini, nasıl bir koç, akıl hocası ve rehber olunacağını anlatıyor olduğudur: *hedefe odaklanmış övgüler* kullanarak.

Mişna basitçe, Yohanan ben Zakay'ın, öğrencileri hakkında iyi şeyler söylediğini belirtmekle kalıyor değildir. Alışılmadık bir tabir kullanmaktadır: “Onlara yönelik övgülerini sayardı [*mone*].” Başka bir deyişle, olumlu yorumları kesinlik ve katiyetle hedefe odaklanmaktaydı. Öğrencilerinden her birine, kendilerine özgü kuvvetli yanlarının ne olduğunu söylemekteydi.

Eliezer ben Urkenos'un olağanüstü bir hafızası vardı. Sözlü Kanun'un henüz yazıya geçirilmediği bir çağda, geleneğin öğretilerini diğer herhangi bir kişiden daha iyi bir şekilde hatırlama getirebiliyordu. Elazar ben Arah yaratıcıydı; taze yorum ve açıklamalardan oluşan sonsuz bir ırmakla çıkagelebiliyordu. Kendimize özgü tutku ve yeteneklerimizi takip ettiğimiz zaman dünyaya, sadece bizim verebileceğimiz şeylerle katkıda bulunuruz.

Ancak sıra dışı bir yeteneğe sahip olabileceğimiz gerçeği aynı zamanda belirgin eksikliklerimiz olduğu anlamına da gelir. Kimse yeteneklerin hepsine sahip olamaz. Bir tanesine sahip olmak yeteri kadar büyük bir şeydir. Ama aynı zamanda ne yönden eksik olduğumuzu da bilmeliyiz. Eliezer ben Urkenos geçmişe o kadar takılıp kalmıştı ki, değişime, akranlarının çoğunluğu tarafından kararlaştırıldığı zaman bile direniyordu. Sonunda akranlarının verdiği hükmü kabul etmediği için *herem* (dışlanma) cezasına çarptırılmıştı (Baba Metsia 59b).

Elazar ben Arah'ın kaderi daha da kederli olmuştur. Yohanan ben Zakay'ın ölümünden sonra akranlarından ayrılmıştır. Onlar Yavne'ye, kendisi ise Hamat'a

(Emmaus) gitmiştir. Burası yaşamak için hoş bir yerdi ve eşinin ailesi de burada oturuyordu. Anlaşıldığı kadarıyla entelektüel yeteneklerinden o kadar emindi ki, bilgeliğini kendi başına devam ettirebileceğine inanıyordu. Zaman içinde, öğrenmiş olduğu her şeyi unuttu (*Avot deRabi Natan* 14:6). Çağdaşlarından daha yetenekli olan adam, sonunda geleneğe neredeyse kalıcı hiçbir katkıda bulunamadan ölmüştür.

Bir kimseyi, gereken eylemde bulunmak üzere ihtiyaç duyacağı güvenden yoksun bırakan ilgisizlikle, aşırı bir özgüven ve başkalarından daha iyi olduğunuza dair bir inanç yaratan abartılı övgü veya kayırma arasında nazik bir denge vardır. Eğer başkalarının gelişmesine yardımcı olan güneş ışığı biz olacaksak, bu denge şarttır.

ŞABAT SOFRASI İÇİN SORULAR

1. Hayatınızdaki insanlarla aranızdaki ilişkinin düzeyini yükseltmek ve onlara güven vermek için onlara hedefe odaklı övgülerde bulunmayı düşünür müydünüz?
2. Hangisinin bize hatırlatılması daha önemlidir; güçlü yanlarımızın mı, yoksa zaaflarımızın mı?
3. Reuven'in hatalarının ve işleri doğru yola sokma girişimlerinin, Sığınma Şehirleri'nin Erets-Yisrael'de Reuven kabilesinin topraklarında kurulu olmasıyla bağlantılı olduğunu düşünüyor musunuz?